

LOKALISERINGSPROBLEMET

ETT DISKUSSIONSINLÄGG

»Geografi är den vetenskap som beskriver jorden. Det är en mycket nyttig vetenskap. Den lär oss att kol kommer från Sydwales, tapioka från Brasilien, tigrar från Bengalen, nougat från Montélimar och sömnsjuka från portugisiska Angola. När ni blir litet större, får ni också läsa filosofi. Filosofi är svårare än geografi, för filosofin försöker förklara varför och för vad ändamål det finns kol i Sydwales, tapioka i Brasilien, tigrar i Bengalen, nougat i Montélimar och tsetseflugor som sprider sömnsjuka i Angola», säger fröken Tjatlund i Linklaters »Det blåser på månen», varpå hon sedan skickligt undviker all filosofi i sin undervisning. De metodiska anvisningarna tillåter inte en sådan utomordentligt bekväm distinktion. Att förklara varför någonting ligger där det ligger är geografens egentliga livsuppgift.

Det där filosoferandet går nog både i undervisning och i vetenskapligt arbete ibland en smula på känn. Vanligen förklarar man ett läge genom att som orsak utpeka något annat, som ligger på samma ställe. Därvid måste man ständigt vara på sin vakt mot bedräglig korrelation. Likartad utbredning *behöver* inte betyda verkligt samband. Metoden leder också till att synfältet begränsas. När det gäller att förklara en företeelses läge, kan det vara mera givande att först betrakta de områden, där den *kunde tänkas ha legat men inte ligger*.

En elegant turnering i den riktningen av det geografiska filosoferandet har genomförts av George F. Deasy i uppsatsen »Location factors in the commercial coconut industry» (Economic Geography 1941, s. 130—140). Uppsatsen är metodiskt mycket lärorik, varför den

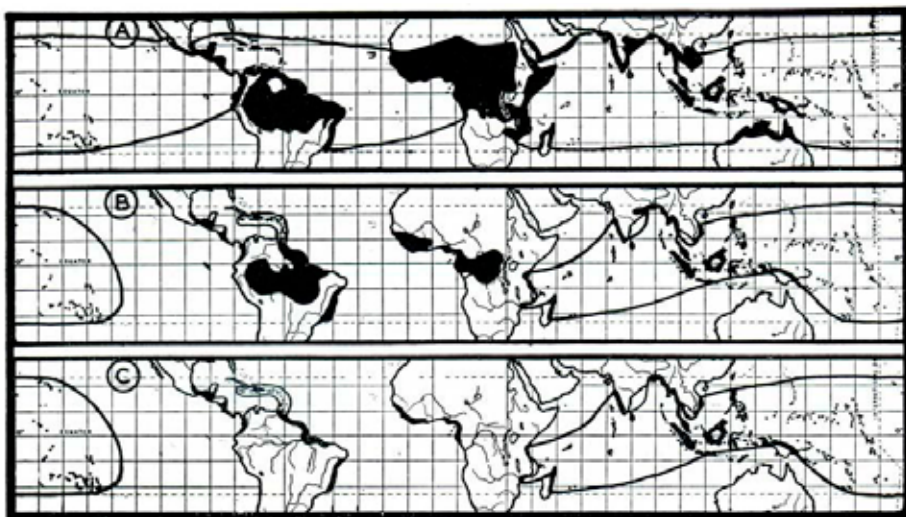

Fig. 1. Den teoretiskt möjliga utbredningen av kommersiell kokosodling under olika antaganden om de begränsande faktorerna (se texten). Econ. geogr. 1941.

här skall refereras ganska ingående och i enlighet med författarens disposition fastlän med mindre utförliga motiveringar.

Nio tiondedelar av den kopra och kokosolja, som ingår i världshandeln kommer från fem centra: Filippinerna, Nederländska Indien, Söderhavsöarna, Brittiska Malajstaterna och Ceylon. Vilka faktorer samverkar till denna lokalisering?

Temperaturen. Kokospalmen är ett tropiskt träd. En medeltemperatur av 20°C är nödvändig för den. Optimumtemperaturen är 27°C och däröver. Dagsamplituden bör inte överstiga 6°C . Karta A visar de delar av jorden, där dessa villkor uppfyllas (fig. 1).

Nederbörden. Kokospalmen behöver 1.500 mm årlig nederbörd. Optimum ligger vid 2.000 mm. Regnet måste vara jämnt fördelat under året. Palmen kan inte stå ut med en längre torrtid, såvida inte grundvattnet bibehålles på hög nivå. Karta B visar, vilka områden inom den på A uppdragna gränsen, som ha tillräcklig nederbörd.

Jordarter, grundvatten, fruktspridning och transport. Kokospalmen trivs bäst på lätt jord, helst sand med hög grundvattennivå och god omsättning av vattnet. Denna situation finns på många spridda ställen men är mera sammanhängande vanligast på kustremsor nedanför högländ. Vidare är palmerna oftast inte planterade utan självsådda genom fruktspridning med havsströmmarna. Kopran är alltför billig

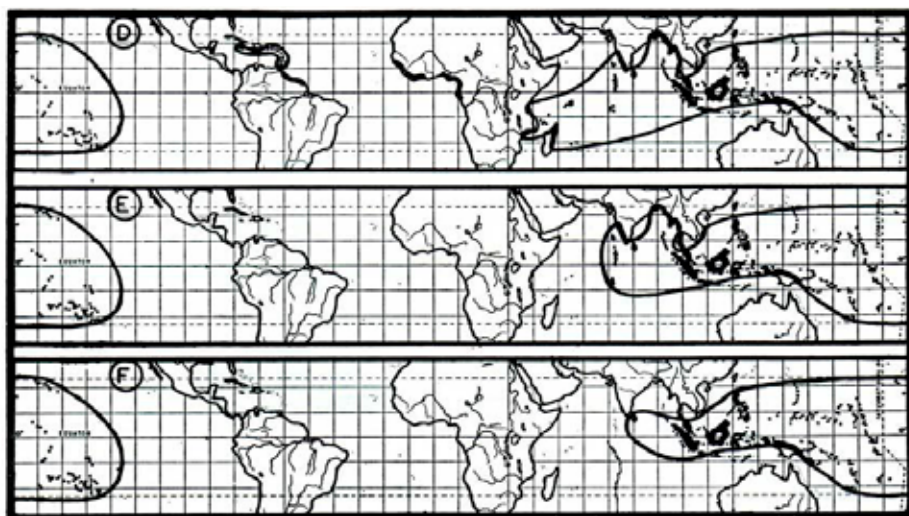

Fig. 2. Fortsättning från fig. 1. Jfr texten. Econ. geogr. 1941.

och skrymmande för landtransport i tropikerna. Sjötransport lämpar sig bäst. Allt detta medverkar till att kommersiell kokosodling företrädesvis förekommer vid kuster. Karta C anger vad som återstår, sedan från B bortskurits det som inte är kustland. Nu framgår vilka områden, som med hänsyn till naturfaktorerna får betraktas som teoretiskt möjliga lokaler för lönande kokosodling. Detta är också palmens verkliga spridningsområde.

Politiska faktorer. Vissa av dessa kuster tillhör kolonier behärskade av världens främsta importörer av kopra och kokosolja (USA, Storbritannien och Nederländerna). Dessa delar gynnas starkt av moderländerna, men det visar sig dessutom, att också andra intressenter helst investera kapital i plantager inom koloniområden. Karta D modifierar C med hänsyn till denna faktor (fig. 2).

Arbetskraft, konkurrerande kulturväxter, etniska faktorer. Många områden, som enligt föregående villkor skulle vara tänkbara, har inte tillräckligt tät befolkning för exploatering i stor skala. Detta inträffar endast inom det asiatiska området. Oceanien har visserligen ingen hög befolkningssiffra, men där finns i gengäld bara få andra kulturväxter med handelsvärde utom kokospalmen, vilka kan sysselsätta arbetskraften. Vidare är den malajiska och polynesiska befolkningen mera än negrerna i Afrika och Amerika av gammalt van vid att utnyttja kokospalmen. På karta E begränsas området på D enligt dessa vill-

kor. Härmed anges alla områden, där kokosodling är vanlig och viktig. Men alla dessa områden delta inte i världshandeln med betydande kvantiteter.

Hemmamarknaden är en ytterligare begränsande faktor. Befolkningen i Indien, Franska Indokina och på Java konsumerar själv den inhemska kokosproduktionen. På karta F är ytterligare dessa områden fråndragna och författaren har kommit fram till en karta över den för världshandeln aktuella kokosproduktionens lokalisering. Därmed är också utredningen om orsakerna till denna lokalisering slutförd.

Författarens tankegång är tydligen den, att när han resonemangsvis, genom att lägga det ena villkoret till det andra, reducerat det teoretiskt möjliga området, så att det sammanfaller med det verkligen existerande, då visar själva denna överensstämmelse, att alla viktiga argument för den aktuella lokaliseringen blivit framdragna. Så länge överensstämmelsen inte är fullständig, fattas ännu någon lokalisande faktor i diskussionen.

Med denna »experimentella geografi» kommer Deasy fram till en rad villkor, som var för sig kan vara uppfyllda inom mycket olika delar av världen, men som alla på en gång är uppfyllda endast inom begränsade områden. Han får automatiskt frågan om lokaliseringen allsidigt belyst, han kan ge de olika faktorerna deras rätta vikt och han kan vara ganska säker på att de betraktade villkoren verkligen har med lokaliseringen att göra.

Tillvägagångssättet är intellektuellt mycket tillfredsställande. Det är sällan man får läsa en geografisk framställning, som i så hög grad som Deasy's uppsats är en sammanhängande tankebyggnad. Efter den modellen skulle många vackra undersökningar kunna göras och lektioner läggas upp rörande alla möjliga företeelser, som vi har anledning att syssla med. Man behövde ingalunda begränsa sig till kulturväxterna. Det är heller inte nödvändigt, att hela jordklotet dras in i resonemanget. Lokaliseringsfrågor inom ett land eller ännu mindre område kunde behandlas på samma sätt.

För lektionsbruk kan man emellertid kanske hellre begagna ett alldeles *ombänt* tillvägagångssätt. Man lägger fram en utbredningskarta över någon företeelse, utan att det anges vilken denna är, med andra ord: *en ekonomisk-geografisk blindkarta*. Uppgiften blir sedan att gå baklänges och från spridningsbilden resonera sig till vad kartan rör sig om. Det kanske inte alltid är så lätt att precis träffa det rätta, men åtminstone den klass av företeelser, som saken gäller, bör man kunna få fatt på. Man får hjälpas åt att inringa frågetecknet steg för

steg genom att undersöka om bilden varierar med temperatur, med nederbörd, med jordart, med geologiska formationer, med höjdläge, med folktäthet, med kulturkretsar, med relativt läge till havet, om den är knuten till landsbygd eller stad o.s.v. Fältet är fritt för de fantasifulla att komma med uppslag och för de noggranna att gå illa åt uppslagen och pröva deras hållbarhet. Håri ligger också ett stimulerande tävlingsmoment. Om man sedan rekapitulerar vilka idéer, som förde till lösningen, torde man få tag i just de rätta lokaliseringsfaktorerna. Härvid gäller givetvis i högsta grad just det som påpekades i början, nämligen att man måste vara försiktig med fall av bedräglig korrelation. På köpet kommer övningen i s.k. geografiskt tänkande och repetitionen av geografiska fakta.

TORSTEN HÄGERSTRAND.